

Herstel op afbetaling

DRS. P. J. M. HOFHUIS – DRS. J. HOFLAND*

Op vrijdag 1 oktober jl. werd in het Congresgebouw in Den Haag naar aanleiding van het verschijnen van de *Miljoenennota 1983* een discussiemiddag georganiseerd door het Instituut voor Onderzoek van Overheidsuitgaven met als thema „Herstel op afbetaling: plannen voor economisch herstel en grenzen aan het financieringstekort”. Hieronder zal de discussie worden weergegeven zoals die plaatsvond naar aanleiding van de drie gehouden inleidingen van prof. dr. S. K. Kuipers, prof. dr. E. J. Bomhoff en drs. H. H. F. Wijffels die in dit nummer van *ESB* zijn afgedrukt.

De discussiemiddag stond onder voorzitterschap van prof. dr. D. J. Wolfson, die benadrukte dat het doel van de bijeenkomst niet zozeer zou moeten zijn na te gaan welke economen het gelijk in hun beleidsaanbevelingen het meest aan hun kant hebben, maar veeleer zou moeten bestaan uit een uitwisseling van gedachten over de verschillende beleidsaanbevelingen. Daarbij zou in de discussie aandacht moeten worden geschonken aan de opvatting van Kuipers dat achter de verschillende analyses van en beleidsaanbevelingen voor de huidige stagnatie verschillende inzichten in de werking van het economisch systeem schuilgaan. Kuipers sprak in dit verband van verschillen in denkbeelden of paradigma's.

Als eerste vragensteller haakte prof. Van Duijn direct in op de drie door Kuipers gehanteerde paradigma's volgens welke het mogelijk zou zijn de verschillende beleidsaanbevelingen van Nederlandse economen, instanties (CPB, DNB enz.) en commissies (CED, Wagner) in te delen. Volgens Van Duijn gaat de complexiteit van mensen en dus van economen een dergelijke driedeling ver te boven. Bovendien zijn naar zijn mening de beschreven theorieën die aan de paradigma's ten grondslag liggen te abstract om op verantwoorde wijze de in Nederland bestaande stromingen weer te geven en in te delen.

Een tweede opmerking van Van Duijn betrof de optreden van vraaguitval die het gevolg van de beleidsaanbevelingen zou kunnen zijn. Van Duijn's grote bezwaar tegen de „vraaguitvaltheorie” is dat deze te sterk een macro-economisch karakter draagt. Er wordt geen rekening gehouden met de verschillen tussen de sectoren. In dit verband wees hij op de stuwende sectoren (bedrijven die aan het begin van de productcyclus staan) die in tegenstelling tot de verzorgende sectoren veel minder gevoelig zijn voor vraaguitval. Stimulering daarvan is, aldus Van Duijn, ook mede gezien de groeikracht van deze sectoren geboden. In zijn antwoord erkende Kuipers dat er tussen de bedrijfssectoren in Nederland verschillen bestaan. Naar zijn mening is de tendentie echter dat het al deze sectoren slecht gaat. Dit impliceert dat een eventuele vraaguitval voor alle sectoren negatieve gevolgen kan hebben. Daarom pleitte Kuipers voor globale maatregelen. Overigens zijn er volgens hem wel enkele speerpuntsectoren, maar het groeipotentieel van deze sectoren is naar zijn mening te gering om een herstel van de totale economie te bewerkstelligen.

Oud-staatssecretaris van Financiën Kombrink vroeg zich als tweede vragensteller af, waarom Kuipers ondanks de twee wijzigingen die deze op het in de *Miljoenennota 1983* voorgestelde beleid zou willen aanbrengen (het constant houden van de collectieve-lastendruk, en het bewerkstelligen van een extra daling van de arbeidsinkomensquote) toch akkoord gaat met een daling van de nationale bestedingen en de particuliere consumptie. Meer in het algemeen zou Kui-

pers, aldus Kombrink, meer dan hij tot nu toe gedaan heeft, concreet moeten aangeven welke mutaties op de *Miljoenennota 1983* moeten worden aangebracht om tot andere beleidsuitkomsten te komen. Kombrink verweet voorts Wijffels en Bomhoff dat zij zich in hun analyses te veel concentreren op de sanering van de overheidsfinanciën. Vraagfactoren en de toekomstige werkgelegenheidsontwikkeling daarentegen worden door de beide inleiders veronachtzaamd. Hij vond daarnaast dat de vergelijking van Bomhoff van Nederland met Finland te macro-economisch getint is en geen rekening houdt met het „tijdsbestek” waarin de maatregelen in Finland plaatsvonden. Bovendien zijn belangrijke aspecten als internationale handel en arbeidsmarkt niet in de vergelijking opgenomen.

In zijn repliek aan Kombrink constateerde Kuipers dat er geen enkel herstelscenario is dat voorziet in een handhaving van het consumptieniveau. Er is alleen een verschil in tempo van de consumptiedaling. Sommige scenario's resulteren in een daling van 3% per jaar, hetgeen Kuipers te ver vindt gaan. Een daling van 1 à 2% lijkt hem realistischer. Daarbij merkte Kuipers op dat een daling van de consumptie voor één jaar acceptabel is vanwege het feit dat de internationale conjunctuur momenteel op een dieptepunt verkeert. Hij verwacht pas in 1984 een toename van de wereldhandel. Aan het herstel van de marktsector kent Kuipers een grotere prioriteit toe dan aan het herstel van de collectieve sector (een simultane opheffing van onevenwichtigheden in beide sectoren acht hij niet mogelijk). Als zodanig beschouwt hij het financieringstekort als een *randvoorwaarde*. Kuipers is bereid een tijdelijk hoger financieringstekort te accepteren echter uitsluitend en alleen als dit wordt gebruikt voor een versterking van de marktsector en niet voor andere doeleinden!

Bomhoff, heftig bekritiseerd door Kombrink in verband met een vermeende veronachtzaming van de toekomstige werkgelegenheidsontwikkeling, benadrukte dat juist de sterke werkgelegenheids groei in Finland en het feit dat de werkloosheid aldaar de helft is van die in Nederland een vergelijking tussen de beide landen rechtvaardigt. Bovendien leren de ervaringen in Finland, aldus Bomhoff, dat de *duur* van het aanpassingsproces na rigoureuze bezuinigingen kort kan zijn. In Finland is een herstelperiode van 2 jaar mogelijk gebleken. Toch bleven er vraagtekens over de wijze waarop Bomhoff zijn internationale vergelijking toepast. *De Kok* wees op de verschillen in verzorgingsstaat, overlegsituaties en koppelingsmechanismen in beide landen waarmee Bomhoff in zijn analyse geen rekening heeft gehouden. Daarnaast wees hij op de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk waar sterke bezuinigingen in de collectieve sector niet tot de gewenste resultaten hebben geleid. Deze laatste stelling van *De Kok* werd door *Bomhoff* bestreden. In het Verenigd Koninkrijk is naar zijn mening geen expliciet bezuinigingsbeleid gevoerd. De publieke uitgaven zijn daar jaarlijks met 3% gestegen. Daarentegen kan het monetair beleid in die landen met betrekking tot de inflatiebestrijding volgens Bomhoff wél succesvol worden genoemd.

* De auteurs zijn werkzaam bij het Instituut voor Onderzoek van Overheidsuitgaven.

Wijffels merkte naar aanleiding van de vragen van Kombrink en De Kok op dat zij „te veel willen behouden wat we al hebben”. Daarmee leggen zij volgens hem een te zware last op de toekomst. In dit verband haalde Wijffels een uitspraak van Boorsma aan dat er niet alleen moet worden „gesnoeid” maar ook moet worden „gerooid”. Het huidige beleid betitelde hij als „snoeien”.

Professor Stevers brak vervolgens een lans voor een herstel-scenario á la het plan-Schouten. In zijn artikel in *NRC Handelsblad* van prinsjesdag heeft hij een aantal voorwaarden geformuleerd waaronder naar zijn mening het financieringstekort op korte termijn nog wat kan worden opgerekt. De belangrijkste voorwaarde is het formuleren van een politiek duidelijke en eenvoudige norm voor de stijging van de overheidsuitgaven. Stevers heeft voorgesteld als norm het prijsstijgingspercentage van het nationaal produkt te hanteren. Wanneer bovendien de belangrijkste elementen van het plan-Schouten worden uitgevoerd (loonmatiging en belastingverlaging) ziet Stevers mogelijkheden voor herstel op langere termijn. In dit verband stelde hij Wijffels de vraag welke gevolgen een dergelijk scenario zal hebben voor de berekeningen die Wijffels in zijn inleiding heeft gepresenteerd. Hij merkte daarbij nog op dat Wijffels bij zijn berekeningen uitgaat van stijgingspercentages van het nationaal inkomen die kennelijk onafhankelijk zijn van het gevoerde beleid.

Wijffels constateerde dat Stevers de risico's van een tijdelijk nog verder opendoend financieringstekort wil aanvaarden. Daartoe is hij zelf niet bereid. Naar zijn oordeel zal voortdurende van de situatie waarin wordt gesteld dat het financieringstekort moet dalen en het tegelijkertijd op korte termijn nog verder stijgt, vooral op psychologische gronden negatieve gevolgen hebben. Wijffels was van mening dat het geringe vertrouwen in de toekomst alleen kan worden vergroot door nu met kracht te beginnen aan een terugdringen van het tekort. Overigens is hij persoonlijk geen tegenstander van het plan-Schouten. Naar zijn mening kan dit een basis zijn voor herstel op termijn. Alleen stelt hij de voorwaarde dat, in plaats van een uniforme bevrozing van de inkomens over de gehele linie, wijziging in de inkomensverdelingsmechaniek moet worden aangebracht. Kuipers vestigde in reactie daarop de aandacht van Wijffels op het feit dat een implicatie van het plan-Schouten is dat het financieringstekort op korte termijn nog in enige mate oploopt. Bomhoff haakte vervolgens naar aanleiding van een vraag van Stevers over de oorzaken van de investeringsgroei in Finland, in op de mening van Wijffels. Hij stelde dat ook in de Finse economie aanwijn-

gen zijn dat de investeringen reageren op het creëren van gunstige perspectieven over de collectieve-lastendruk op de langere termijn.

Daarna constateerde Hol dat drie typen economen aan de discussie deelnemen: de scenariobouwers, de aanhangers van de idee dat het financieringstekort koste wat het kost teruggebracht moet worden (de „economen van het moeten”) en ten slotte de ambtenaren die de ombuigingen zullen moeten uitvoeren (de „economen van het kunnen”). Hij beschouwt zich als ambtenaar vertegenwoordiger van de laatste groep. In dit verband stelt hij dat in de discussie in eerste instantie een uitwerking van het „moeten”-scenario wordt vooropgesteld en dat daarna de ontdekking wordt gedaan dat het scenario niet haalbaar blijkt te zijn of niet voldoende resultaat oplevert. Als voorbeeld noemde hij de pogingen om te bezuinigen op de overdrachtsuitgaven. Naar zijn mening kan dit streven niet voldoende resultaat opleveren. Hij stelde voor de aandacht meer te richten op de mogelijkheid van bezuinigingen in de budgetsector.

Bomhoff antwoordde daarop dat er naar zijn mening geen instantie in Nederland de expliciete taakopdracht heeft nader onderzoek te doen naar mogelijke ombuigingen in de uitkeringssector o.a. met behulp van een internationale vergelijking. Het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid lijkt hem de aangewezen instantie om daartoe het initiatief te nemen.

Als laatste vragensteller constateerde Terpstra een tegenstrijdigheid in de inleiding van Wijffels. De noodzaak het financieringstekort terug te dringen zal naar zijn mening onvermijdelijk tot gevolg hebben dat er op centraal niveau loonmaatregelen genomen moeten worden. Hij vroeg zich af hoe Wijffels dit koppelt aan zijn uitgangspunt dat er sprake moet zijn van een decentralisatie van de arbeidvoorwaardenonderhandelingen. Wijffels benadrukte in zijn antwoord dat het beheersen van het financieringstekort inderdaad automatisch zal leiden tot loonmaatregelen. Pas nadat in zekere mate orde op zaken is gesteld ontstaat er ruimte voor decentralisatie. Eerst is echter aan de orde hoe op macro-economisch niveau de bereidheid moet ontstaan een oplossing te vinden voor de crisissituatie waarin we nu verkeren. In de terminologie van Hol is het noodzakelijk dat de economen van het „kunnen” de economen van het „willen” worden, aldus Wijffels.

P. J. M. Hofhuis
J. Hofland